Lionel Shriver - Lana Filipin

Prijedlozi

9. rujna 2011.

Draga Sarah,

ispričavam se što je ovo pismo tako formalno, ali nemam sama u sebe povjerenja da bih ovo mogla izgovoriti uz čašu vina, posebno dok još i nisam sigurna što želim reći.

Vjeruj mi da sam oduvijek cijenila tvoje prijateljstvo. Na onom pješačkom izletu kroz pustinju Sinaj, kada smo se svi upoznali, nijedno od nas četvero nije bilo sklono prigovaranju i to je ono što nas je zbližilo. Ostali su turisti neprestano cmizdrili zbog vrućine i hrane, ali mi smo bili neustrašivi. Kad ti je od previše sunca izbio gnojni herpes, unatoč povrijeđenoj taštini nastavila si stupati dalje kao da to nije ništa. Stoga bi mi bilo grozno da ispadne da je ovo pismo prigovor – no ipak, možda ono i jest prigovor.

Tvoj je muž umro usred terorističkog napada 11. rujna. Moj je muž umro uslijed terorističkog napada 11. rujna. Toliko je toga proizišlo iz tih prijedloga, male slovne varijacije.

Začudo, tvoja mi je priča jednako živa kao moja jer sam mnogo puta čula kako je prepričavaš na zabavama. To je priča koju svatko želi čuti. Kako je Davidova investicijska banka tek nedavno preselila urede na 89. kat (skok u svakom pogledu), no da su barem ostali na 37. katu, David bi vjerojatno preživio. Taj je dan obilovao riječju barem. Obavijest na razglasu da se svi u južnom tornju vrate za svoje stolove, pri čemu se izgubilo sedam dragocjenih minuta za bijeg prije udara drugog aviona. Tvoj posljednji razgovor s mužem. Njegov izvještaj kako na jedinom stubištu u funkciji suklja dim. Njegova namjera da s nekoliko desetaka ostalih krene prema krovu. A vrata koja vode do krova zaključana, iako si to doznala tek poslije. Helikopteri koji nikada nisu stigli.

No ja svoju priču pričam rijetko. Ona ne zadovoljava lokalne apetite. Dopusti mi, zato, ovaj jedan put. U New Yorku je danas tisuće priča poput Davidove, no Paulova je samo jedna.

eISSN 1847-7755; doi: 10.15291/sic/2.5.lt.3

Poput tebe, i ja se sjećam posve prozaičnih detalja toga jutra. Kao i obično, Paul je morao stići u Shiso do deset, da obavi pripreme za navalu za ručak iz središnjeg Manhattana. No, odlučio je ići autom kako bi nakon posla svratio do jednog od mojih klijenata – dvogodišnji basenđi odjednom je počeo posvuda piškiti, pa sam pristala uzeti psa na preodgoj.

Iako je kao šef kuhinje Paul zarađivao dvostruko više od mene koja sam honorarno dresirala pse, naše je poslove smatrao ravnopravnima. I tako je to jutro otišao u petnaest do devet, na vrijeme da svrati u dućan za kućne ljubimce na Broadwayu i kupi još psećih kolačića i suhe hrane. Nazvao me par minuta poslije, na putu do dućana, jer je na radiju u autu čuo o ”nesreći” u sjevernom tornju. Brinuo se za Davida, nije bio siguran u kojem tornju radi, a ja sam brzo otišla uključiti televizor. To je bio posljednji put da smo razgovarali. Zaboravila sam reći ”Volim te”. Nismo to stalno govorili. Nismo željeli da nam dosadi.

Pokušala sam te zvati, Sarah, ali, naravno, linija je bila zauzeta. Zatim se i drugi avion zabio, i tada nas je sve zapljusnula strašna spoznaja: ni prvi avion nije bio nesretan slučaj.

Uz pomoć Harrisonovih rekonstruirala sam daljni tijek događanja, o čijim okolnostima sada znam i više nego što želim. Napokon sam izgubila kontakt s tim parom, iako su neko vrijeme bilo gotovo mučno brižni.

Sa svoje troje djece, Joy i Buddy Harrison nakon produljenog su vikenda provedenog u odmaralištu na jezeru na sjeveru, koje su si mogli priuštiti samo izvan sezone, rano tog jutra krenuli natrag. Dan prije obnovili su zalihe sportskih čarapa, donjeg rublja i obiteljskih pakiranja piletine poharavši lokalne outlete. Kad se tome još pridoda i prtljaga, njihov monovolumen, krntija od auta, bio je pretrpan. Oko 9.30 puzili su niz Riverside Drive i slušali radio kao i svi ostali. Gužva je bila gadna i Buddy bi zakasnio na posao, djeca zakasnila u školu; nitko još nije otkrio svemir u kojem ne bi bilo ni posla ni škole. Vijesti su ih dekoncentrirale, uznemiravale, pa im je trebalo nekoliko minuta da primijete da im se motor zapalio.

Harrisonovi su parkirali u 79. ulici, pod nekim čudnim kutom, i imali su barem toliko razuma da izvuku djecu prije nego što su krenuli po jeftino obiteljsko pakiranje toaletnog papira. Buddy je pokušao zvati vatrogasce, no na broju 911 (koji tada još nije djelovao sablasno) više se nitko nije javljao.

Vozeći niz Riverside Drive do posla, Paul bi pored ceste morao primijetiti monovolumen kojem vatreni jezičci plaze ispod šasije. On se jedini zaustavio, dotad su već svi postali paranoični i bez sumnje pretpostavili da je monovolumen autobomba. Harrisonovi su opsesivno štedljivi i čak ih ni moj rječiti muž nije mogao nagovoriti da se oproste od akcijskih proizvoda u vrijednosti par stotina dolara. Pa im je zato Paul pomogao odvući njihovo blago na pločnik, a vatra se pogoršavala. Pazeći na djecu, Joy Harrison krenula je prema našem volvu, u kojem je radio još bio uključen. Upravo su tada objavili da je pogođen Pentagon. Joy se zgranula, Buddy je požurio do nje i na trenutak su slušali.

Paul je još bio na njihovu stražnjem sjedalu. Sigurno ga je preplavio dim. A onda je automobil planuo.

Vjerovat ću Buddyju i Joy na riječ da su ”poletjeli” do svog automobila da izvuku mog muža iz plamena, no dotad je Paul već zadobio gadne opekline. Pokušali su pozvati hitnu, no linija je i dalje bila nedostupna. Kakva ironija, cijelo su vrijeme mogli čuti kolone vozila hitne pomoći kako zavijaju niz West Side Highway, samo tristotinjak metara dalje, no sva su vozila išla u centar, a ne do nekog skromnog automobilskog požara na uglu Riverside Drivea i zapadne 79. ulice.

To je, Sarah, najvjerojatnije bilo baš u isto vrijeme kad si me nazvala. Osjećala si se tako bespomoćno, nisi mogla dobiti Davida na mobitel, satelitske mreže bile su preopterećene. Obje smo blejale u CNN, u strahu iz osobnih razloga, naravno, no i u nekom nepoznatom strahu većeg razmjera. Dok smo tako u tišini zurile u ekran, iz južnog se tornja poput pera izdigao veliki sivi oblak i toranj je nestao u dimu, kao da je riječ o mađioničarskom triku na 400 metara visine. Zajedno smo udahnule. Zajedno smo zadržale dah. Zajedno smo vrisnule. Trenutak koji smo podijelile zacementirao je naše prijateljstvo za ostatak života. Ne žalim zbog toga.

U međuvremenu, kako su mi rekli, Buddy Harrison napokon je odnio Paula u naš volvo da sâm odvede svojeg spasitelja u Bolnicu sv. Luke. Ali tada se promet već jedva pomicao i vjerojatno su još dosta vremena izgubili samo tako sjedeći.

Iz bolnice su me nazvali u 11.30. Možda su me pokušavali dobiti i prije, no bila sam na telefonu s majkom koja nije mogla prestati plakati.

”Ne razumijem”, tupo sam rekla osobi na recepciji. ”Moj muž nije imao razloga ići u centar.”

Onda se javio doktor. To je bila neobično osobna usluga, ali sjećaš se, svaki doktor, medicinska sestra i tehničar dežurali su u niskom startu, u svakoj bolnici u gradu, a nisu imali što raditi. Ništa. Barem im je neobična nesreća Paula Eisenberga dala posla.

”Gospođo Eisenberg, da pojasnim”, rekao je internist, a potom donio presudu koja će podići zid oko mene, koja će me zauvijek odvojiti, koja će me prognati u maleni, majušni, nevažni svijet, sićušni, privatni, uzgredni svijet, dok je ostatak zemlje živio u uzburkanom moru povijesnih događanja, tektonskih pomaka političke odanosti, ratova i vojnih mjera protiv gerilskih snaga, velikih moralnih izbora, uzvišenih govora i plemenitih žrtava: ”kako se čini, smrt vašeg muža nije imala nikakve veze sa Svjetskim trgovačkim centrom.”

U New Yorku svaki dan umre 148 ljudi – od kapi, prometnih nesreća, predoziranja ili nepromišljenih činova altruizma. Prije deset godina moj je muž bio jedan od njih. No zbog toga što je jednostavno umro uslijed terorističkog napada 11. rujna, prognana sam s komemoracija na koje tebe već deset godina pozivaju.

Paul nije zadobio opekline u kuhinji Shisoa, pa nisam primila naknadu za udovice od osiguranja za ozljede na radu. Kako još nismo imali djece, Paul i ja nismo vidjeli razloga da uplaćujemo životno osiguranje. Bez drugog prihoda, morala sam se odreći našeg stana na Upper West Sideu. Prodala sam većinu namještaja. Zaglavila sam u stanu u kući bez dizala u Queensu. Gdje svi dućani imaju natpise na kineskom. Ne mogu si čak ni kabelsku priuštiti.

Onda možeš pretpostaviti da mi je bilo teško kad ti je onaj Fond za obeštećivanje žrtava dodijelio 2,2 milijuna dolara. Odjednom, na ruke. A ti si svejedno prigovorila da nije dovoljno. Da ne odražava Davidovu mogućnost zarade tijekom života. Ali, Sarah, i ja sam izgubila muža. Ali meni nitko nije dao ni centa, i još plaćam porez na tu jadnu crkavicu koju dobijem za šetanje pasa. Tako je, spala sam na šetanje pasa.

Svakoga tko je poginuo usred terorističkog napada 11. rujna opisuje se kao ”junaka”. Nemoj mi zamjeriti, no David je samo otišao na posao. Paul je na vlastitu inicijativu pomogao obitelji u nevolji. Paul je bio junak. David je bio slučajna žrtva. No u novinama je stajala Davidova slika, a ne slika moga muža. Za Davidovim odlaskom svake godine tuguju milijuni ljudi, no nitko osim najbliže obitelji ne sjeti se Paulove smrti.

Oduvijek si naglašavala kako je gubitak Davida osobito strašan jer imaš djecu. Zar te to ne čini sretnicom? Očuvala si DNK svoga muža. Meni od Paula nije ostalo ništa. Neke se dane ne mogu prisjetiti ni kako je izgledao, a tebe lica tvoje djece svakodnevno podsjećaju na Davidovo. Sjećaš se, Paul i ja tek smo bili počeli raditi na djetetu i isplakala sam mora suza kad sam krajem tog rujna ipak dobila mjesečnicu.

Zavidiš mi što sam imala tijelo koje sam mogla pokopati. Pa nemoj. Možda sam dobila u posjed spaljeno truplo, no to me tijelo nikad nije poljubilo za laku noć niti obećalo kupiti suhe pseće hrane na putu do posla. I nije bilo neke koristi od njega.

Ponekad si se svojski trudila uključiti me. Istina, da rijeka ljudi koji su prvi reagirali nije nahrupila prema centru (gdje su se nanizali, branik do branika, besmisleno prazni), možda bi Paul stigao u bolnicu na vrijeme da mu se spasi život. Možda da upravo nije napadnut Pentagon, Harrisonovi bi bili pozorniji i odvukli moga muža na sigurno. Pa ipak, ja nisam službeno ”udovica žrtve terorističkog napada 11. rujna” i nikad nisam ni tvrdila da jesam.

Na neke je načine ta kataklizma tebe izgradila. Prije toga nisi čak imala ni posao, sad držiš govore na ručkovima za skupljanje novčanih sredstava. Dala si izjavu Državnom povjerenstvu. Tvoja se pisma objavljuju u New York Timesu, imaš poseban tretman zbog svog kredibiliteta. Svake godine u elegantnom crnom odijelu prisustvuješ komemoraciji. Čini se da sad znaš tko si, a tvoja djeca svoje naslijeđe nose s ponosom: njihov je otac poginuo usred terorističkog napada 11. rujna.

Imaš žestoka politička stajališta, a prije su bila nejasna, zbog čega smo se ponekad znale i zakrviti. Naglasila sam da se izgradnja džamije Park51 planira blizu mjesta gdje je Ground Zero, ne na njemu – ako bi itko trebao shvaćati važnost prijedloga, to sam ja. Ti si se uvrijedila. Džamija je ”bešćutna”, rekla si. Ali ne možemo zabraniti neku religiju na cijelom području New Yorka, rekla sam ja, nije ustavno. Ti si samo i dalje ponavljala tu riječ, bešćutno. Shvatila sam poruku. Moje se mišljenje ne računa. Tvoje je mišljenje privilegirano.

Sarah, možda je to ono što pokušavam reći: znam da se tako ne čini, ali ti jesi privilegirana. Diljem svijeta svakoga dana umire više od 150.000 ljudi – od kolere, dizenterije, raka, gladi, rata ili puke nebrige. Rijetke su njihove obitelji koje uživaju suosjećanje potpunih stranaca kao tvoja. Davidova smrt nešto znači – ne samo tebi i tvojoj djeci već gradu, državi, svijetu – dok je sve što ja mogu

izvući iz debakla na Riverside Driveu to da je moj muž bio drag čovjek. Mi ostali patimo zbog svojih gubitaka duboko koliko i ti, no ne znamo što bismo s njima. Nama ne ostaje nikakva velika, mračna sila kao što je ”islamski terorizam” koju bismo mogli locirati u njihovoj srži, samo neprekidna praznina i neobjašnjiva strahota. Mučimo se u samoći i tišini. Naše su obljetnice pritajeni žalobni događaji, a društvo s kojim ih dijelimo iščezava.

U osnovnoj školi prijedlog smo definirali kao ”sve što avion može učiniti oblaku”. Budući da leteći objekti očito mogu proletjeti kroz, pa čak i onkraj visoke zgrade, možda bi definicija sada bila ”sve što avion može učiniti Svjetskom trgovačkom centru”. Kako god ih definirali, prijedlozi su moćne riječi. Na mjestu gdje je Ground Zero, blizu mjesta. Usred napada, uslijed napada. Naše rašljaste sudbine uvjetovane su malom slovnom varijacijom. Ove godine možda napokon možeš pokazati malo zahvalnosti za to sitno ”r”.

Tvoj se život srušio na dan koji svi znaju kao ”9/11”. Moj se raspao najobičnijeg 11. rujna 2001. Tebe je tvoj gubitak ispunio, učinio većom, povezao te sa susjedima i domovinom i uzdigao te u odabranu elitu. Mene je moj gubitak učinio malenom, kako već gubici učine malenima većinu ljudi. Svejedno ću ti se duhom pridružiti u centru ovog rujna i žalovat ću tu večer dok se dva svjetla vinu u nebo, propnu se i rasplinu. No pomisli i na nas izgnanike, korotnike bez uzvišenog razloga.Tvoja je sudbina teška. Ali vjerujem da je moja još teža. Cijelo je desetljeće naše prijateljstvo počivalo na posve suprotnom poimanju.

I dalje s mnogo ljubavi,

Rachel

Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License